

ה. נצלב ונאמ - הענין

1. דניאל ונאמ - הענין

10

[תרל"ה] ר"ח אדר ראשון

במדרש מגיד דבריו בו' קצו ומשפטיו לישראל (תהלים קמז, ט) משל בו' לבנו נותן מתוך פיו בו'. פשוט כוונת המדרש לפרש. משפטיו של הקב"ה אשר בחר לעצמו. בדרך זה מנהיג את בניו. כמו שכתוב¹ אשר קדשנו במצותיו במצות אשר ה' יתברך עושה אותם². אך פנימיות הענין דהמשפטים נאמרו אחר הדיברות כי הדיברות הם הנהגות ה' יתברך כמלך הגזר³ על עמו ומשפטים הם טעמי המצות כי הם על פי שכל התחתונים גם כן. ונאמר⁴ מו"ר ז"ל פירש מה שכתב רש"י⁵ תשים לפניהם כשולחן הערוך בו' למה נאמר זה דוקא אצל המשפטים. אך כי לאשר שכל האנושי משיג המשפטים לזאת צריכין חיזוק אמונה לזה. לידע כי אף על פי כן הם רק רצונו של הקב"ה כמו שכתוב (דברים א, י) המשפט לאלקים הוא. ופירשנו⁶ על פי הפסוק (תהלים עז, ד) אתה כוננת מישרים שגם מה שנראה זה דרך ישר. הוא על ידי שכן רצונו של הקב"ה לבן יש עליו חן והכל מעידין על ישרו. ולכן צריך להיות השכל בטל אל הצינוי של הקב"ה כנ"ל. ונראה שלכך עלה

¹¹ אמר ר"א משל למלך שיצא למלחמה חזו הלנינות עמו וזהו שוהח בהמה והיה מזולק לכל אחד ואחד מנה כרי שיגע. הציץ בו ואיל מה אתה נותן לי. איל ממה שהתקני לעצמי, לפיכך נתן האלקים לעובדי כוכבים מצות גולמיות שיגעו בזה ולא הפריש בזה בין טומאה לטהרה. באו ישראל ופירש להם המצות כל אחד ואחד, נעשה ומתן שכרה שנאמר ישקני מנשיקות פיהו, לכן נאמר יתוקו ומשפטיו לישראל¹² (שומר ל, ט).

ה. נצלב ונאמ - הענין

[תרל"ו]

15

בזוהר הקדוש¹³ על פסוק (שמות כג, י) ובכל אשר אמרתי בו' תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו בו'. כי דברי תורה הם שמירה לאדם. וה' יתברך נתן לנו תורה ומצות אשר בזה יכולין למצוא כל הצורך לנו ואין צריכין לבקש עצות ממקום אחר לשום דבר. וכתוב בכל אשר אמרתי פירוש בכל דיבור ואות שבתורה נמצא שמירה זאת. וכן שמעתי מפה קדוש אא"ז מו"ר ז"ל על פסוק (דברים ה, ט) קול גדול ולא יסף ומתרגמינן¹⁴ ולא פסק ואמר בכל אות שבתורה יכול כל אדם למצוא כל הצורך לו בכל עת כי אין לו הפסק עכ"ד. והוא ענין השלימות שיש בכל נקודה מתורה ומצות הכל. ואף על פי כן נכתב זה בלשון ציווי כי שמירה זו תלויה באדם כפי מה שאדם יודע זאת ומחזק [עצמו] בדברי תורה ויודע שאין לו מקום אחר בכל הצריך לו רק בתורה כמאמר¹⁵ הפוך בה בו' דכולה בה. כפי ידיעתו זאת. כך מתגלה לו הכל ונתקיים פעולת התורה כי הכל תלוי בבחירת האדם כנ"ל.

12

[תרנ"ה] ה. נצלב ונאמ - הענין

על דעת משה רבינו ע"ה שלא להגיד לבני ישראל הטעמים כי ירא שעל ידי זה יהיו מחוסרי אמונה כנ"ל והקב"ה הבטיחו כי מוכנים בני ישראל לקבל הטעמים ושידעו שהכל מהקב"ה הוא כנ"ל. ובני ישראל זכו לזה על ידי קבלת הדיברות שהקדימו נעשה לנשמע. ופירוש זה שהיה חביב בעיניהם יותר לעשות רצונו יתברך מנשמע שהוא השגת הטעמים כנ"ל. לכן זכו להשיג¹⁰ הטעמים גם כן כנ"ל. וכלל הדברים כי המשפטים הם פנימיות הדיברות כי הטעמים יותר פנימים מגוף המצות. והיו שכתבו מגיד דבריו מקודם ואתר כך משפטיו כנ"ל. ופירוש אשר תשים לפניהם (שמות כא, א) כי הקב"ה נתן לבני ישראל אשר גם לדבריהם יהיה להם כח זה שעל פי דבריהם יהיה נמשך החן והטעמים כמו דבריו של הקב"ה שנאמר אתה כוננת מישרים כנ"ל. וזה ענין תורה שבעל פה שבוני ישראל זוכין לחדש דברים שנחצבו לפניו ברוך הוא וזהו שכתוב אשר תשים לפניהם שיהיה בכחם להמשיך משפטי ה' יתברך והבן;

ה. נצלב ונאמ - הענין

[תרנ"ז]

16

בפסוק (שמות כא, ג) אהבתי את אדוני בו' אשתי בו' בני לא אצא חפשי בו' ורצע בו' את אונן ואמרו חו"ל¹ אוןן ששמעה לי בני ישראל עבדים בו' (ויקרא כה, טו). וקשה כיון דחטא במעשה ולא בשמיעה. למה פיגמו האוןן. ומו"ז ז"ל תירץ בזה לפי שלא קיים מה ששמע מוטב שלא לשמוע. לכן עושיין פגם באונן. ויש לומר עוד בזה על פי דברי הזוהר פירשת בוד² בפסוק (שמות כא, ג) לחפשי חנם. חנם מן המצות ע"ש הדברים באורך. והענין הוא דבני ישראל אמרו (שם ב, ו) אשר דיבר ה' נעשה ונשמע. פירוש שאינם רוצין להפטר מן המצות רק מוכנים לעולם לשמוע ולעשות רצונו יתברך שמו שעל זה נבראו וכל מגמתם לשמוע ולעשות. ואלו היו אומרים נעשה בלבד היה נראה שמקיימים המצוה בלבד להיות יוצא ידי חובתו כדן. אבל מדת החסיד לפנים משורת הדין שאין די לו לצאת ידי חובתו. רק שמתלהב בכל עת לקיום מצות הבורא יתברך שמו. וזה בחינת עול מלכות שמים וכתוב שם בזוהר הקדוש³ כהוא תורא דיהבין עלוי עול להיות מוכן לעשות רצון בעליו זה עיקר יותר מקיום המצוה. ולכן זה העבר הגם שיוכל להיות כי טוב לו אצל רבו ויכול לקיים המצות כפי מה שהוא. כי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו⁴ וכמו כן בגלות שאין יכולין לקיים כל המצות כראוי. מכל מקום לפי מצב האדם יוכל להיות שבגלות מקיימים המוטל עלינו יותר משהיה בזמן המקדש שהרי מצינו חטאים גדולים בזמן המקדש. כי כפום גמלא שיחנא⁵ והקב"ה מדקדק עם הקרובים אליו כחוט השערה⁶. ואותן שאמרו (שמות י, יג) חדל ממנו ונעבדה את מצרים בו' וכמו כן

¹⁰ נא עול מלכות שמים אלא כדאי תורא דיהבין עליה על בקדמתא בנין לאפקא מניה טב לעלמא ואי לא קביל עליה הווא על לא עבדי מידי (זוהר ד"ג, ק"ז ע"א).

13

[תרנ"ז]

בודאי יכולין ללמוד מאלה המשפטים דרכים הצריכין לעבודת הבורא יתברך. ודין שומרים כי יתן בו' כסף או כלים בו' אם ימצא הגנב ישלם שנים בו' אם לא שלח ידו בו' (שמות כג, ו-ט). כי הקב"ה נותן לאדם כלים לשמור. כסף הוא הרצון החשק. וגם בריאת האדם עצמו שהוא בלי לעבודתו יתברך וצריך שמירה. והיצר הרע גונב העיקר. ואם האדם ניצל ממנו יש לו יתרון כי הגנב משלם כפל. והעצה היעוצה לאדם הוא הרחקת התענוגים כי אם שולח יד נתחייב באונסין¹⁰. ובגמרא¹¹ השומר שאמר הריני משלם קונה הכפל לכשתגנב ותרצה ותשלמיני בו' ע"ש פירוש אף שחטא האדם אם נותן לבו לשוב לה' יתברך ברצון שלם. אף כי באמת חייב הוא. עם כל זה בא עוד למעלה על ידי החטא ומקנה לו הכפל והוא ענין מעלת בעל תשובה. שזרונות נעשין לו כזכיות¹² כנ"ל;

[תרל"ז]

14

במדרש מגיד דבריו ליעקב בו' ומשפטיו לישראל (תהלים קמז, ט) בו' ע"ש דברי המדרש. פירוש דבריו הוא עשרת הדיברות והוא הנהגתו יתברך את כל הבריות כמו שכתבתי במקום אחר² כי בעשרה מאמרות נברא העולם³ ובעשרת הדיברות מתקיימת העולם שהקב"ה מנהיג העולם במצות ופקדיו שמסר לבני ישראל. ובכל דבר יש מצוה מיוחדת והם מקיימים הכל. וכפי שמירת בני ישראל המצות. כך מתנהג העולם. נמצא שבמה שנתן המצות לבני ישראל מסר הנהגת העולם בידינו. וזה צריך כל אדם לידע כי הנהגת הכל תלוי בקיום המצות של האדם כנ"ל.

[תרנ"ז] ה. נצלב ונאמ - הענין

זכרו את הדגה בו' (במדבר יא, ה) לא היו רשעים גמורים. אלא שראו שזה הדרך נקל לפניהם לקיים המוטל עליהם. אבל בני ישראל נבראו להיות מוכנים רק לשמוע דבר ה' וצריכין לצפות לגאולה כדי להיות מוכן לקיים מצותיו בכל עת. אפילו שנהיה בסכנה ביותר כל הקרב אל משכן ה' (שם י, ט) על זה הקדמנו נעשה לנשמע. לכן האומר אהבתי בו' לא אצא חפשי פוגם¹⁰ בשמיעה כנ"ל. ונוכל לרמוז אהבתי את אדוני פירוש כמו שכתוב (דברים ג, ה) ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך בו' ובכל מאורך. וזהו שכתוב אהבתי את ה' גם באמצעות אדוני ואשתי השפחה לא אצא חפשי שמוצא עצמו עובד ה' בימי העברות בנקל יותר. אף על פי כן אין זה מדת בני ישראל רק לשמוע תמיד דבר ה'. לכן כתיב ורצע את אונן;

פרשת שבוע עפ"י השפת אמת

פרשת משפטים

ל. יז יצ וצא גמ' א

ג. גט דנגיך דצ"ה

[תרל"א]

[תרל"ב]

[גמ' דהב' ק]

במדבר' סמוך ללא תעלה במעלות כו'
(שמות כ. כג) וכי ערותן של כהנים
מגולה כו' בשם שלא יפסיעו פגיעה גסה כן
בדיינים כו'. פירוש שלא תעלה במעלות
מצד כח גוף האדם שהוא העולה על מזבח
ה' יתברך רק שמקיים מצות הקב"ה והוא
שכתוב (שם) שלא תגלה ערותך שכל
שמשותף כח עצמו מגרע כנ"ל. וכן
במשפטים דכתיב (שם בא. א) אשר תשים
לפניהם. פשוט יש לומר שלפני הרגשות
האדם ומעשה קטן או גדול. אף מחשבה
ותנועה קלה. צריך להיות במשפט. אם הוא
רצונו יתברך. שיהיו המשפטים שהם תורת
ה' יתברך לפניהם ממש כנ"ל [וכעין זה בספר
קול שמחה] וכשעושה כן נקרא אינו פוסע
פגיעה גסה. והוא שכתוב הו' מתונים בדין
ממש להיות נמסר כל האדם בדין כנ"ל:

ה' ניתן לישראל. וכפי הרצון של האדם
נפתח היות האותיות ויוכל לשמוע
התחושות תמיד באותן הדיבורים. והוא
שכתוב אשר תשים לפניכם מוכן לאכול
כמו שכתב רש"י ז"ל [וכן כתוב ויביא ל. יד]
קרוב אליך הדבר כו' בפיר' כי המשפטים
הם גבוה מעל גבוה ושורשם בשמים רק
אשר תשים לפניכם שיוכלו למצוא משפט
ה' על ידי יגיעתם. וכן הגיד א"א"ו מו"ר ז"ל
בשם הרב הקדוש מפרשיסחא⁸ פירוש
לפניהם כענין הקדמת נעשה לנשמע שהוא
על ידי מסירות נפש וזה לפניהם שיהיה
להם דבר ה' לפני עצמותם והיותם עכ"ר.
ואם האדם מוכן עצמו כן לשמוע אז נפתח
מעין התורה ובוודאי אין רצון ה' יתברך
שירדו אלו המשפטים בפרט. רק שבדברים
אלו נכללים כל משפטי ה' על ידי היגיעת.
והוא שכתב רש"י לא תעלה על דעתך כו'
רק לפרש להם טעם הדבר ופירושו כו'. וכי
משה רבינו ע"ה רעיא מהימנא שמסר נפשו
עבור כל אחד מכלל ישראל רצה למעט
ידיעת התורה מישראל אך כי רצה שיהיה
המשפט מפורש בלי הסתר [וזה ענין משה
רבינו ע"ה אספקלריא המאירה⁹] רק באמת
ניתן התורה בלבושים לפניו רק על ידי
שנמסר טעמי התורה לישראל יכולין
למצוא פנימיות רצונו יתברך על ידי
אותיות התורה כנ"ל. וגם פשוט אשר תשים
כו' (שמות בא. א) שכל איש ישראל על ידי
רצון אמת יכול למצוא משפט אמת בכל
דבר שלא לטעות חס ושלום:

ז"ה כתיב למעלה מן הענין זלא תעלה במעלות על
מזבחי. וכתיב זאלה המשפטים. וכי מה ענין זה אצל זה וכי
ערוותן של כהנים היתה מגולה הרי כתיב זעשה להם
מבנטי בר לכסות בשר ערוה. אלא איך אבינא בשם
שתהיה הקב"ה את הכהנים שלא יהו פוסעין פגיעות גסות
על גבי המזבח אלא יהו מהלכין עקב כבוד גדול כן הוה
הקב"ה את הדיינים שלא יפסיעו פגיעות גסות בדין (שמד
ל. ג).

ז"א ואלה המשפטים. הדין מגיד דבריו ליעקב אלו
הדברות. חקיו ומשפטי ישראל אלו המשפטים לפי שאין
מדותיו של הקב"ה כמות בשר ודם. מדת בשר חס מרה
לאחרים לעשות הוא אינו עושה כלום והקב"ה אינו כן אלא
מה שקרא עשה הוא אומר לישראל לעשות ולשמור
(שמו"ר ל. ט).
ז"בא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים
וען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדיברים אשר דבר ה'
נעשה (שמות כד. ג).

ברש"י מה ראשונים מסיני כו'. והלא כל
המצות נאמרו בסיני. אך א"א"ו
מו"ר זצלה"ה הגיד על מה שכתב רש"י ז"ל¹⁰
להבינם טעמי הדבר. למה זה אצל
המשפטים. אך עיקר הרצון שירדו שאף
המשפטים שמובנין על פי שכל האדם עם
כל זה הם רק על ידי שכן רצונו יתברך. והוא
הטעם שאסור לרדן לפני גוים אף שרדין
בישראל¹⁰ כי המשפט לאלקים (ורבים א. יו)
וגם הטעם והסכמת השכל הכל על ידי שכן
רצונו יתברך עכ"ר. והוא שכתוב מסיני אף
שמובן על פי שכל. ובמדבר' מגיד דבריו
ליעקב כו' ומשפטיו לישראל (תהלים קמ. טו)
כי ה' יתברך גם כן מקיים המשפט ע"כ.
פירוש דכתיב¹⁰ אתר שהגיד להם משה רבינו
ע"ה דברי ה' והמשפטים השיבו כל הדברים
כו' נעשה כו'. דאינא בוזהו הקדוש פירוש
הקדמת נעשה לנשמע עושי דברו כו' (שם קג.
ג) שעל ידי הבנת ישראל עושיין הדיבור וזה
עושי דברו. פירוש כי כן בעסק התורה
ובתפלה על פי עבודת האדם להוציא
הדיבור בכח ורצון פנימי כן מתחדש
האותיות של התורה שיש בהם היות
להיגיעים בהם והוא שכתוב מגיד דבריו
ליעקב שכתב המשכת היות פנימי של דברי

1 כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים ואלה מוסיקי
על הראשונים מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני (רש"י
שמות בא. א ד"ה זאלה המשפטים).
2 אמר לו הקב"ה למשה לא תעלה על דעתך לתור אשנה
להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים עד שתואר סדורה
בפיהם כמשנתה. ואיני מטרח עממי להבינם טעמי הדבר
ותירושו. לכן נאמר אשר תשים לפניכם. כשלוף הערך
ומוכן לאכול לפני האדם (רש"י שמות בא. א ד"ה אשר
תשים לפניכם).
3 כל מקום שאתה מדגא אגוריאית של עובדי כוכבים.
אע"פ שדינאם כריני ישראל. אי אתה רשאי להחזיק להם.
שנאמר זאלה המשפטים אשר תשים לפניכם. לפניכם ולא
לפני עובדי כוכבים (גיטין פח ע"ב).

ג. גמ' דנגיך דצ"ה

[תל"ד]

בשם הרב הקדוש ז"ל מוקצק על פטוק
(שמות כב. ג) ואנשי קודש תהיו.
להיות שמירת הקדושה במעשה אנוש
והחבורותיי. פירוש שאין מחסור לה' יתברך
מלאכי עליון שרפים וחיית הקודש. רק
שמתאוה לקדושת אנשים ולכן המשך
נצוצי קדושה גם בעולם הזה במדה
וצמצום. לכן בשר בשדה כו' לא תאכלו
(שם) דרשו חז"ל כלל על כל היוצא מחוץ
למחיצתו נאסר. פירוש כנ"ל שיש בכל דבר
התפשטות קדושה במדה וצריכין לשמור
הגשמיות שלא לצאת מגבול הקדושה
כנ"ל. גם פירוש תהיו לי (שם) הוא הבטחה
שהיו בני ישראל בסוף קודש לה' לכן
צריכין לשמור עצמינו עתה להיות מוכנים
להינתן בראשו של מלך כדאינא במדורש¹⁰
המשל מה שאתה יכול לקבוע. אבנים
ומרגליות קבע שהיא עתידה להיות בראשו
של מלך כנ"ל. וועל פי זה ואנשי קודש
תהיו הוא סוד ידוע על פי קבלת הראשונים

הקדימו נעשה לנשמע פירוש שהיה חביב
אצלם יותר מה שזוכין לעשות רצון עליון
ממה שיבינו הטעם של המצוה. ועל ידי זה
זכו שיבינו גם הטעמים כי מקודם ניתנו
הדיברות אחר כך המשפטים. וכן כתוב
(תהלים קמ. טו) מגיד דבריו הוא הנהגתו
יתברך בלי הבנת הטעמים אתר כך חקיו
ומשפטיו כו' (שם) וכן הוא בכל מצוה
בפרטות כמו שמקיים האדם בפשיטות בלי
השגה כראוי רק שרודע לקיים מצות ה'
יתברך זוכה אתר כך להבין הטעם. והוא
שכתב רש"י ז"ל¹⁰ לא תעלה על דעתך כו'
ותמוה וכי משה רבינו ע"ה אשר מסר נפשו
בעבור ישראל לא היה חפץ להבין לבני
ישראל הטעמים. אך כי באמת העיקר
לקיים מצות ה' יתברך בלי הבנת הטעמים.
רק שה' יתברך אמר שבני ישראל זכו על
ידי הקדמת נעשה לנשמע שיבינו גם
הטעמים כנ"ל:

[תרל"ד]
ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם
(שמות בא. א) א"א"ו מו"ר ז"ל הגיד
בשם הרב מפרשיסחא ז"ל¹⁰ שיהיו משפטי
ה' קודם היות האדם וזה לפניהם והוא ענין
הקדמת נעשה לנשמע כו'. גם ברש"י ז"ל¹⁰
מה הראשונים מסיני כו'. ופרש"י על פי
דברי מו"ר ז"ל שגם משפטי ה' אף שיש בהם
טעמים. עם כל זה כל הטעמים על ידי רצונו
יתברך והוא העיקר. והטעמים נמשכים
אתר רצונו. והוא שכתוב שהם מסיני. אף
שהשכל מבין שכך צריך להיות עם כל זה
הכל על ידי שכן גזרה חכמתו יתברך. והוא
שכתוב¹⁰ אתה כוננת מישרים פירוש שעל
ידי רצונו יתברך נעשו משפטי ישראל וכל
העולם מודים ומבינים שיש משפטיו שכל
הדעת נמשך אתר רצון ה' יתברך כנ"ל. וכן
צריך להיות ציווי ה' יתברך קודם לשכל
האדם והוא לפניהם כנ"ל. ובני ישראל

ל"ד

א